

впродовж всього свого життєвого циклу, споживаючи нормативні обсяги ресурсів матеріальних, трудових чи фінансових тощо.

Знання проєктного режиму функціонування соціально-економічної системи є базовою компетенцією менеджера. Менеджеру належить враховувати, що режими функціонування системи можуть бути різними стосовно до можливостей системи. Так, в технічних системах виділяють: режим запуску системи, що передбачає час переведення системи із стану бездіяльності до її функціонування в заданому проєкті режимі; режим холостого ходу, що означає діяльність системи без здійснення функції перетворення, тобто, без вироблення цільового результату - виходу системи.

Крім того, в технічних системах широко відоме поняття форсованого режиму, який передбачає короткотермінове, понад проєктне перевантаження роботи системи з метою отримання від неї надвисоких результатів, цільових виходів, що є загрозовано ризикованим для самої системи (перегрівання двигунів тощо).

Всі ці набутки із знання механізмів функціонування технічних систем належить творчо осмислити менеджерам і творчо перенести на механізм функціонування керованих ними соціально-економічних систем.

Реалізація функції перетворення соціально-економічною системою, її функціонування в плановому режимі піддається випадковим впливам середовищ, які можуть зумовити порушення режиму її функціонування.

Фактори, які приводять до появи випадкових, тимчасово діючих збурень функціонування, повинні виявлятися і усуватися оперативними менеджерами системи. А от наявна неузгодженість механізмів функціонування підсистем створює постійно діючі фактори, які збурюють стійкість режиму її функціонування.

Проблема постійно діючих збурень складніша випадкових, бо в її основі лежать недоліки існуючої організації виробничо-господарських зв'язків кооперації підсистем різних організаційних рівнів.

Отже, діяльність щодо підвищення надійності функціонування соціально-економічних систем дозволить зменшити потребу менеджерського втручання в цей процес, підвищить продуктивність менеджерської діяльності.

**УДК 330. 08**

**Віталій Левицький, к.і.н., доцент**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

## **ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЯХ ХХ СТОЛІТТЯ**

**Анотація.** Тези доповіді розкривають основні проблеми соціально-економічного розвитку та їх відображення в економічних теоріях ХХ століття

**Ключові слова:** соціально-економічний розвиток, економічні системи, економічна теорія, економічні процеси.

**Vitaliy Levytskyi**

## **THE PROBLEMS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT AND REFLECTION IN ECONOMIC THEORY XX CENTURY**

**Abstract.** Abstracts reveal basic problems of socio-economic development and their reflection in the economic theories of the twentieth century

**Keywords:** socio-economic development, economic systems, economic theory, economic processes.

Розгляд особливостей соціально-економічного розвитку людства протягом ХХ ст. необхідно розпочати із загальної характеристики історичного періоду кінця ХІХ –

початку ХХ ст. Адже ХІХ століття завершувалося переходом економічної системи провідних країн до якісно іншого стану. Доба вільної конкуренції поступилася економічній системі монополістичної конкуренції, яка проіснувала до середини ХХ століття. Глибокі зміни, що відбувалися під впливом науково-технічного прогресу в суспільно-політичному житті розвинутих країн зумовили якісні зрушення в характері та структурі виробництва, методах управління економічною діяльністю на мікро- та макрорівнях, у сфері споживання.

Із розвитком капіталізму відбувається швидке руйнування механізму автоматичного ринкового саморегулювання. На межі ХХ століття монополії остаточно знищують вільну конкуренцію як регулятор капіталістичного господарства. Вільне переливання капіталу та робочої сили, вирівнювання цін та норми прибутку стають тепер неможливими. Монополістична система спричиняється до різкого загострення боротьби між найбільшими компаніями світу і урядами національних держав за контроль над джерелами дешевої сировини та ринків збуту. Ця боротьба стала причиною двох світових війн і численних регіональних конфліктів.

Прискорена трансформація однієї економічної системи в іншу супроводжується і зміною соціальної структури суспільства. Зростає кількість міст, кількість і частка міського населення, відповідно скорочується частка тих, хто зайнятий у сільському господарстві та проживає в сільській місцевості. Паралельно відбувається процес зростання та зміцнення робітничого класу. Але найбільш значущою соціальною зміною в цей період стає зміцнення позицій «середнього класу», який на початку ХХ ст. в найрозвинутіших країнах (Англія, США, Франція) становив 20 – 25% населення. Міцний «середній клас» цих країн відігравав роль стабілізатора суспільства, який запобігав серйозним соціальним потрясінням.

Обов'язково треба звернути увагу на те, що в добу монополістичної конкуренції рівень та якість життя всіх без винятку соціальних груп населення постійно зростали. Це відбувалося завдяки, з одного боку, успіхам медицини та поширенню освіти, а з другого – значному збільшенню виробництва, що забезпечувалося широким використанням досягнень науково-технічної революції та наукової організації праці.

Усе це потребувало формування нових підходів до пояснення процесів та явищ суспільної практики, використання нових методів аналізу дослідження економічних процесів. Адже економічне зростання все частіше переривалося кризами, найбільш глибокою з яких була світова економічна криза 1929 – 1939 рр. та наступна депресія 30-х років. Вона стала серйозним випробуванням як економічної системи, що почала свою чергову трансформацію, так і економічної науки.

Як відомо, економічні кризи завжди дають міцний поштовх розвитку економічної теорії. Складні процеси становлення й розвитку монополістичної стадії капіталізму зумовили появу різних течій в економічній думці ХХ століття. Сучасна економічна теорія також є неоднорідною, тому вона так і не спромоглася уникнути розбіжностей у визначенні предмета дослідження, теоретичному трактуванні економічних явищ, у методах вивчення основних способів впливу на соціально-економічні процеси та визначення ролі держави у їх здійсненні. Ці розбіжності пояснюються також відповідною соціальною структурою суспільства та наявністю різних економічних інтересів у представників різних суспільних прошарків.

Всю сукупність течій, шкіл, що репрезентують економічну теорію в ХХ столітті, умовно можна згрупувати за такими трьома основними напрямками: неокласичний, кейнсіанський; інституціональний. Крім того, не слід забувати і про такі напрями економічної думки ХХ ст., як соціал-реформізм та економічні теоретичні засади радянського ладу, спрямовані на впровадження в реальне господарське життя після революції 1917 р. наукових постулатів марксизму-ленінізму.

З'ясовуючи характерні для цих напрямів економічної думки особливості, слід не лише уяснити їхню еволюцію, а й замислитись над тим, що спричиняло цю еволюцію і що нового вона внесла в розвиток економічної теорії.

**УДК 331.101.3**

**Галина Левчунь, к.е.н., доцент**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

### **ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ**

**Анотація.** Обгрунтована необхідність формування ринкової системи мотивації праці. Розглянуто сутність мотиваційного процесу, визначені сучасні методи мотивації праці.

**Ключові слова:** *система мотивації праці, мотиви, стимули, матеріальна, нематеріальна мотивація, оплата праці, стимулювання працівників.*

**Halyna Levchun'**

### **FORMING OF MARKET SYSTEM OF MOTIVATION OF LABOUR**

**Abstract.** Obrgruntovana necessity of forming of the market system of motivation of labour. Essence of motivational process, modern methods of motivation of labour, is considered.

**Keywords:** *system of motivation of labour, reasons, stimuli, financial, immaterial motivation, payment of labour, stimulation of workers.*

В умовах становлення ринкових відносин зростання конкурентоспроможності підприємства обумовлюється, головним чином, ефективністю використання його кадрового потенціалу. Як свідчить досвід розвинутих країн світу, за допомогою мотивації підвищуються продуктивність праці та ефективність виробництва. Сьогодні переваги мають ті підприємства, в яких існує ефективний механізм мотивації праці, оскільки забезпечення належної їх роботи є неможливим без розуміння мотивів і потреб працівників з метою правильного використання стимулів до праці. Процес втрати інтересу працівника до праці дає такий негативний результат, як плинність кадрів. Тому формування адекватної ринковим умовам системи мотивації праці найманих працівників є однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Система мотивації праці найманих працівників включає: визначення потреб персоналу і забезпечення їх задоволення, розробку систем винагороди за виконану роботу та застосування гнучких форм оплати праці, використання різноманітних стимулів для ефективної роботи підприємства. Матеріальна мотивація в сучасних умовах поширення бідності серед економічно активного населення відіграє важливу роль в системі стимулювання праці. Оплата праці є мотивуючим фактором тоді, коли вона безпосередньо пов'язана з підсумками праці. Найпопулярнішими методами матеріальної мотивації в сучасних умовах є: зарплата, додаткові премії за виконання поставлених завдань, оплата навчання працівників, медичне обслуговування, доплати до основної зарплати за володіння певними навиками та вміннями тощо. Проте стимулювання працівників лише грошовими методами не може вплинути на довгострокове підвищення продуктивності праці. Останнім часом провідні компанії світу використовують такі методи нематеріальної мотивації: застосування гнучких графіків роботи, поліпшення умов праці, скорочений робочий день, збільшення відпустки, надання працівникові більшої самостійності у прийнятті рішень,